Nadat mr Oud voor de radio had verklaard, dat het verkeerd was, te zeggen dat politiek en godsdienst niets met elkaar te maken hebben, haastte hij zich hierbij te voegen, dat niettemin personen van verschillend godsdienstig geloof best dezelfde politieke verlangens konden hebben. Voor degenen, die te goeder trouw nog niet vermoeden wat zulks uit den mond van mr Oud beteekent, zij nog vermeld, dat mr Oud eindigde met de verklaring van een orthodoxen Jood aan te halen, die gezegd zou hebben, dat hij in politiek opzicht een Christen was. (Het schijnt dat deze Jood in de meening heeft verkeerd, dat het Koningschap van Christus geen essentiëel element in de christelijke politiek behoefde te beteekenen.) In ieder geval lag deze verklaring — zoo vervolgde mr Oud met instemming — geheel in de lijn van Thorbecke's Christendom boven geloofsverdeeldheid. Naar aanleiding van het ontwerp-program Stikker—Oud, verscheen in de Nw. Courant (Vrijh.) een serie fundamenteele artikelen, waarin gezegd werd, dat uitgangspunt bij de beschouwingen was geweest, dat Nederland een „christelijke natie" was, doch dat dit „christelijk zijn" niet bepaald werd door „kerkelijke groepen" of „bepaalde kerkelijke confessies", doch dat hierbij ook een bindend element aanwezig is, dat wordt aanvaard door „algemeen religieuzen", en „zelfs door hen, die zich in zekere mate agnostici achten". [1])

Het positieve element van de uiteenzettingen van zoowel mr Stikker als van mr Oud betrof weer een lofrede op de „vrijheid". Waarop die „vrijheid" echter is gericht, is niet te ontwarren. Mr Stikker verklaarde, dat hij zou verdedigen „de vrijheid van den mensch, die naar zijn aard bestemd is om in de gemeenschap in vrijheid te leven". En mr Oud verklaarde, dat „de gebondenheid in de gemeenschap aan de vrijheid van anderen is de onmisbare voorwaarde, om de vrijheid te genieten". De beteekenis van deze „vrijheid" is al even duister als de „souvereiniteit in eigen kring", waarop men zich soms wil beroepen.

Toch is het niet noodig, zijn liefde voor de vrijheid in zulk een waas van geheimzinnigheid, die de nietingewijde niet kan begrijpen, te hullen. De H. Schrift toont duidelijk, dat iedere vrijheid slechts voortkomt uit het gebonden zijn aan God of gezócht wordt in het gebonden zijn aan de ongerechtigheid. Paulus teekent de vrijgemaakten der zonde als dienstknechten der gerechtigheid, en omgekeerd ook hen die zich vrijgemaakt hebben van de gerechtigheid als dienstknechten der zonde (Rom. VI, 18—20). Het was daarom wel duidelijk geweest, als de leiders van de nieuwe partij even precies hadden gezegd, wat zij met hun vrijheid wenschten te doen. Want wij vreezen nu eenmaal — en mr Oud zal zich hierover toch niet behoeven te verwonderen — dat de vrijheid die hij en zijn vrienden voorstaan, puur libertijnsch is. Vrijheidspartijen waren er al in den tijd van de Gracchen, en predikten in de Renaissancesteden van Italië en Vlaanderen het revolutionnaire verzet. Maar met de Reformatie hadden die partijen niets te maken. Zij wenschten niet de vrijheid om in den Naam van Christus te blijven leven, maar wenschten rechten en voordeelen te verkrijgen, desnoods met geweld. [2])

Na de Reformatie ging dit libertijnsche vrijheidsstreven, na een kortstondig bondgenootschap tegen Rome, zelfs antithetisch tegen de Reformatie optreden. Het was de oligarchie van Johan de Witt, die zich Vrijheidspartij noemde. [3]) De Wittiaansche publicist Pieter de la Court (op wien de scribent uit de Nw. Crt. zich weer beroept), schrijver van I n t e r e s t v a n H o l l a n d o f t e g r o n d e n v a n H o l l a n d ' s w e l v a r e n, wees op den samenhang tusschen de consciëntievrijheid en de vrijheid om naar eigen inzicht den kost te verdienen. Ten slotte trok Adam Smith, de vader der liberale economie, de lijn door, en poneerde den bekenden regel: De mensch zoekt zijn eigenbelang, ieder kent zijn eigenbelang het best, en ieder kan zijn eigenbelang het best op zijn eigen wijze nastreven. [4]) Daarmee kon de bleeke abstractie van den h o m o e c o n o m i c u s [5]) zijn intrede doen, en eerst de economie, daarna de politiek beheerschen.

Voor deze libertijnsche vrijheid, die meer en meer het kenmerk van de Westersche samenleving wordt, n.l. de vrijheid om te genieten, hebben wij weinig waardeering. Zij blijft ons volk uitleveren aan pretjes en verzetjes, maar van een roep om te arbeiden in dienst van God, waardoor ons volk opnieuw zou kunnen worden gestaald, is geen sprake.

Daarom verbaast het ons, dat mr Stikker en mr Oud in de antirevolutionnaire pers zoo'n vriendelijk commentaar kregen. „Trouw" gaf van de oprichtingsvergadering van de nieuwe partij een verslag met een kop van drie kolommen op blz. 2; de Nieuwe Courant gaf slechts een tweekolomskop op blz. 1, terwijl de Nederlander (die thans onder Lunshof staat) met een korte mededeeling van enkele regels volstond. Merkwaardig was ook, dat het uitvoerige Trouw-verslag het belangrijkste had weggelaten, de verklaring van mr Stikker n.l., dat ook „tal van kerkelijke menschen" tot zijn nieuwe partij waren toegetreden. Het zou werkelijk interessant zijn, te weten, wie deze „kerkelijke menschen" waren. Maar het is wel te verstaan, als men juist zoo opgetogen over de interkerkelijkheid van de politiek heeft getuigd, dat verschillende trouwe volgelingen nu ook den volgenden stap doen en de „Christendom boven geloofsverdeeldheid" politiek van Thorbecke gaan aanhangen.

De critiek in „Trouw" was zeer mild, in tegenstelling met de critiek in „De Nederlander", die overvloedig was. [6]) De kroon werd echter gespannen door mr Jonker in „Nieuw Nederland", die zóó opgetogen was over het beweerde christelijke karakter van de nieuwe partij, dat hij verklaarde dat een samenwerking van de partij Stikker-Oud met „de beide orthodox-protestantsche partijen" nu te meer mogelijk, „ja zelfs geboden" is. En wel — „met erkenning en waardeering voor elkaar bij alle overeenstemming, toch ook verscheiden levensbeschouwing". De toekomst wordt echter nog schooner, want: „Wanneer men zoo elkaar in geleidelijke samenwerking leert verstaan en waardeeren, kan tevens de begeerte groeien t o t h e c h t e r s a m e n g a a n. De noodzaak hiertoe is er. Reeds lang. Wil het protestantisme d e n i n v l o e d e n d e a c h t i n g b e h o u d e n, waarop het door zijn grooten inhoud en historische beteekenis voor ons volk — nog — recht heeft, dan zal het, zijn jammerlijke gedeeldheid als een zonde beleevend, tot verantwoorde eenwording moeten komen". [7])

Wij kunnen ons nu wel zoo ongeveer voorstellen, waar het met de eenheid naar toe gaat. Jammer, dat men in A.R. kringen de blijkbaar verouderde gewoonte van het geven van Schriftbewijs voor zijn stellingen heeft afgeleerd. Men zij gewaarschuwd! Het verschil tusschen synodaal en liberaal is slechts gradueel.

A. J. VERBRUGH.

---

[1]) De radiorede dateert van 27 Jan. 1948 over den A.V.R.O.-zender. Geciteerd wordt de Nieuwe Courant. Den Haag. „Om het vrije staatsburgerschap" III. 22—31 Dec. 1947.

[2]) B.v. bij H. Brugmans, de Middeleeuwen, Wereldbibl., z.j., 158; J. Pirenne, Grands Courants de l'Hist. Universelle II. Neuchatel, 1946, 181, 193.

[3]) G. Groen v. Prinsterer, Gesch. v. h. Vad., I. 312, 318, 341.

[4]) N. G. Pierson, Leerb. d. Staathuishk. I, 19.

[5]) Uitgangspunt van de liberale economie is de **homo economicus**, d.i. de mensch, die alleen zijn voordeel en genot zoekt. Zie b.v. H. W. C. Bordewijk, Grondbeg. Economie, Groningen, 1939, 14, 15. Ook op de staatsbeschouwing was dat van invloed. Ondubbelzinnig bij: C. A. Verrijn Stuart, Grondbeg. Volkshuishk., Haarlem, 1930, 325: zie ook 23.

[6]) Echter meer overvloedig dan schriftuurlijk.

[7]) Nieuw Nederland, 30 Jan. 1948, 3. Spat. van mij.

nog iets over het congres.

De belangstelling voor het congres is ver boven alle verwachting groot.

Het aantal inschrijvingen nadert reeds de duizend.

Dat is prachtig. Maar vergt zeer veel tijd en kracht voor de goede organisatie.

Daarom lette men vooral op het volgende:

1e. Verzending van referaten en toegangskaarten geschiedt a l l e e n aan hen, die het inschrijvingsbedrag gireerden. Wie zich alleen per brief aanmeldde hoort en ontvangt dus n i e t s.

2e. Voor logies correspondeere men uitsluitend met de Amersfoortsche Commissie, adres C. de Jong, Dollardstraat 136.

3e. Willen ook de l e d e n v a n h e t W e r k c o m i t é zich per giro opgeven? Ter vereenvoudiging van de administratie wordt alles van de girobiljetten af geadministreerd.

4e. Men denke er om, dat in verband met de plaatsruimte n i e m a n d zonder toegangskaart tot de vergaderingen kan worden toegelaten.

5e. Er zijn drie girobiljetten binnen gekomen waarvan de adresseering niet klopt. Het zijn die van: H. van Eeken, Radboudstr. 23, Kampen; E. Bosma, Zuiderweg 2, Kampen; J. van Milligen, Rotterdam. Willen deze heeren (?) hun precies adres opgeven aan den Heer J. Bos, Broederweg 15, Kampen?

BOEKBESPREKING

Anna Mertens: „Voorspel" — Baarn, Bosch & Keuning N.V. Prijs f 2.50.

Zelden is een motto met meer recht gebruikt, dan Anna Mertens het deed, toen zij een couplet van Boutens' Liederen van Isoude aanhaalde:

Mijn handen beefden te vergaren
Al wat daar nog van mij verbleef.....

Deze kleine, mooie bundel gedichten, spreekt van een nameloos lijden om den geliefde, die ging. Voor haar bleef over de herinnering en krampachtig houdt zij die vast, als een schat, die zij zich nooit zal laten ontrooven.

Men zou deze liederen eentonig kunnen noemen, daar zij alle hetzelfde thema hebben; de stemmingen echter zijn zeer gevarieerd. Haar taal is van een duisteren gloed doortrokken, vol van ingehouden kracht, die soms uitbreekt in schrillen angst. Het doorgaans zacht golvend rhythme, dat gelaten meedeint op het metrum, wordt dan heftig bewogen, om dan breed uit te vloeien in een verlossende gedachte.

Een zevental liederen opent den bundel, o.a. het mooie „Valse triste" en „Sotto voce". Een vijftal vertalingen besluit het. Ingebed tusschen deze eigen verzen vol smart en de vertaalde klachten van hen, die eenzaam waren in hun leed, liggen de sonnetten. Hierin spreekt de dichteres het zuiverst haar bedoeling uit, misschien het best in sonnet XXI:

Wond, die ik draag, 'k bezweer u, heel u niet.
Zij is iemand, die weigert getroost te worden; heftig verzet zij zich tegen het helende vergeten, zij vraagt om het zwaard dat door haar hart gaat, „dat mij belet den sluimer en de lichte vreugde"; vechten wil ze, want als ze vlucht, is haar liefde den dood waard.

Deze houding is haar kracht, maar tevens haar zwakheid. Haar vers wordt er geladen door, maar zij sluit zich bewust af van God en menschen. Het is jammer, dat een christelijke dichteres zoo weinig religieus zich uit. Dit zich vastklemmen aan eigen leed, het bijna wellustig koesteren der smart, heeft meer dan een trek gemeen met Feith's sentimentalisme, waarin het zuivere gevoel zich dreigt op te lossen in een pantheistische Weltschmerz.

Blijkbaar is de dichteres zich — gelukkig — bewust van dit gevaar. Haar paradoxale k l a c h t, dat den bundel opent, begint met: Heer, help mij, want er is geen nood..... en eindigt met de verzen:

Heer, zie mij aan in dezen nood:
Dit is de ellendigste aller zonden,
Dit de verschrikkelijkste dood:
Ik zoek mijn hart, tot Gij het hebt gevonden.

De titel V o o r s p e l moge een profetie zijn in zoo verre, dat zij hierin heeft uitgezongen wat van haar hart moest, om haar ruimte te geven voor haar eigenlijke lied, waarin zij zich openstelt vertikaal en horizontaal, voor de menschen en bovenal voor God. Haar Voorspel doet veel verwachten, want Anna Mertens is stellig een dichteres; dat toonde haar welluidend Voorspel.

Einar Wallquist: „Ver van de grote weg". — Baarn, Bosch & Keuning N.V. Geb. f 4.90.

Dit boek is uit het Zweedsch vertaald, maar het is anders dan vroegere vertalingen, die moesten leven van de romantiek der verte. Ook hier oneindige sneeuwvelden, barre eenzaamheid, haast nooit betreden wouden, vreemde menschen en wonderlijke zeden. Want het verplaatst den lezer naar de Noordelijkste provincie van Zweden, het gebied boven den poolcirkel, waar de Lappen wonen met hun rendieren. Het gaat echter niet over het romantische van dit oord van ijs en sneeuw, integendeel, de schrijver, arts in een quarantaine kamp hoog in het Noorden, vertelt hoe de natuur hem juist haast onoverkomelijke moeilijkheden in den weg legt bij het bezoeken van zijn patiënten. Haast, niet geheel onoverkomelijk, dank zij het vliegtuig dat dikwijls uitkomst bracht.

Hij weet gezellig, soms humoristisch te vertellen van de menschen met hun gebreken en kwalen, want hij is arts; maar ook van hun liefde voor anderen, hun medeleven met de vreemdelingen, die door den oorlog naar hun veilige woningen gedreven worden. In het neutrale Zweden, daar in de poolzone, vinden duizenden uit concentratiekampen ontvluchte stumperds een gastvrij onthaal. Polen en Russen, Serven, Tsjechen, Belgen en Nederlanders door Hitler's waanzinnige deportatie-zucht uit hun land verdreven, ontmoeten elkaar als vrije mannen in Lapland, waarvan ze vroeger den naam nauwelijks kenden.

Onopgesmukte verhalen zijn het, die een apart beeld geven van de namelooze ellende, die de oorlog bracht over Europa. Een beeld niet van bloed en vuur, maar van erbarmen en christelijke naastenliefde. Eenvoudig, maar treffend zijn de verschillende verhalen beschreven, vol ontroering ook over de ontembare zucht naar het leven.

Vreugde en tragiek wisselen elkaar af bij den strijd om het leven in een land van doodsche eenzaamheid. Daarom is dit boek, dat toch grootendeels een oorlogsboek is, zoo geheel anders dan de meeste oorlogsliteratuur, omdat hier niet de haat, doch de liefde het hoofdmotief vormt.

Hoewel de schrijver gelegenheid te over had de lezers in een romantische sfeer te brengen, doet hij dit nergens. Het aantrekkelijke is juist de eenvoud waarmee hij de treffendste bijzonderheden vermeldt, de warme menschelijkheid die hij opmerkt in dit land van barre kou. Het is een boek, dat met genoegen gelezen zal worden.

Gron. H. S.

GRONINGER BRIEVEN

Amice frater.

Het heeft mij verheugd, dat steeds weer op politieke vergaderingen der A.R. partij, inzonderheid tot de jongeren wordt gezegd: gij moet Groen bestudeeren.

Soms komt het mij voor, dat de ouderen het nog meer noodig hebben, zoodat wij wel mogen wenschen, dat er door heel de partij heen een vurige ijver moge komen voor de studie, vooral van de oude papieren der partij.